תרבות מעריב

מוסף התרבות של "מעריב", גיליון מס' 33, יום ו', ט"ו בסלו תשנ"ה, 18.11.94

שער: יעל תורן עפ"י צילום של רלי אברהמי

גילי מייזלר

אח שכול, מציג תערוכה פרובוקטיבית, בה הוא מטפל בהנצחת חללים. אבנר ברנהיימר

ליאורה

זמרת חדשה ששרה על "הגבר האחרון", מוציאה תקליט בכורה. טל פרי

בדעה צלולה

מאיר ויזלטיר נדהם מהרוצח של קסטנר ■ אסף ציפור התחרמן ב"צבע הלילה" ■ דוד גורדון על בישול אינטראקטיבי ■ רון מיברג התייפח עם שלגיה בווידיאו ■ מנחם פרי על מבקרי האופרה ■ מאיר שניצר מתפעל מביצועי השחקנית הראשית ב"ליידיבירד" ■ דוד אבידן על סגירת "דבר"

אבנר ברנהיימר

השכול, הקפה ומדיח הכלים

גיורא מייזלר נהרג במלחמת יום כיפור. תקופה ארוכה הוא היה בחזקת נעדר, ורק לאחר תהליך אדוך ומייגע התברר סופית כי נהרג כבר בתחילת קרבות הבלימה בסיני. אחיו גילי, שחי מאז בצל המוות הזה, התפלא לגלות שאתר ההנצחה לחללי השריון בלטרון מערב בחוסר רגישות את זכר הנופלים עם מכידת מזכרות. בתעוכה חדשה ופרובוקטיבית שנפתחת השבוע, יוצגו הצעות שלו להגברת המכירות ובהן כוסות ותמונות ועליהן מוטבעת תמונת האח המת. למייזלר אין טענות למנציחים, הוא רק מבקש שיתחשבו יותר בצער הפרטי ולא יקריבו אותו למען זקיפות הקומה הלאומית

ביום ראשון, שבוע לפני שפרצה מלחמת יום כיפור, קנו דוד ופניה מייזלר מכונת כביסה חדשה. גיורא, הבן הבכור, בן 19, השתתף אז בקורס מפקדי טנקים והיה אמור לצאת הביתה לחופשה בסוף השבוע. ביום חמישי החלה האם, עוב־דת ברשות השידור, להכין את הארוחה לערב שבת, ערב יום כיפור. באותו יום התקשר גיורא לומר שלא יוכל להגיע. הוא ביקש לדבר עם אחיו הצעיר, גילי, שהיה באותם ימים בן 12, תלמיד בית ספר יסודי בירושלים. גילי אמר שהוא לא רוצה לדבר, שאין לו כוח. הוא לא זוכר למה. קרוב לוודאי שלא היתה לכך סיבה מיוחדת. לא תמיד בא לך לדבר עם אחיך, וגילי לא תיאר לעצמו שזו תהיה ההזדמנות האחרונה. איך אפשר לנחש דבר כזה. הוא נזכר שחודשים רבים קודם לכן צעק לאחיו: "הלוואי שתמות בצבא". אחים אומרים דברים כאלה. המשפט הזה, שנאמר בשעת ריב, היה אמור להישכח כמו כל המשפטים המכוערים שילדים מטי־חים זה בזה. אבל בשבת החלה המלחמה ועקבותיו של גיורא נעלמו בסיני, בלילה שבין ה־6 ל־7 באוקטובר, היממה הרא־שונה לקרבות. מכונת הכביסה החדשה לא שימשה את גיורא מעולם, והמשפט שגילי זרק לאחיו זמן רב קודם לכן פרץ לקרמת הזיכרון ומאז הוא שם. לא לבלוע, מפני שגילי הגיו־ני מספיק כדי לא להאשים את עצמו במות אחיו, אבל גם לא להקיא.

יום גלויה, מכתב, תחתונים וגרביים, בתקווה לקבל איזו תשובה, ד"ש, משהו. גם לגילי היה תפקיד. היה עליו לעמוד שעות עם הטלפון ולחכות שמישהו בצד השני, בצה"ל, יענה. אז לא היתה עדיין היחידה לאיתור נעדרים. היא הוקמה בעקבות מסקנות שהוסקו לאחר מלחמת יום כיפור, ודוד ופניה מייזלר נאלצו להריס עשרות טלפונים למקומות שו־נים, לברר אולי מישהו שמע משהו על בנם. תפקידו הנוסף של גילי היה לשבת שעות ולהקשיב לדריו, אולי גילי ימסור ד"ש. ב־16 באוקטובר היה נדמה שהוא אכן מסר ד"ש, אבל הניסיון למצוא בגלי צה"ל את סרטי ההקלטה לא עלה יפה. במשך הזמן החלו ההורים לנסות להפעיל פרוטקציות, ככה הדברים עבדו אז, אך דבר לא עזר. קרובי משפחה החלו לחפש את הבן האובד בבתי חולים, אולי הוא פצוע, אך הוא לא נמצא. כשעברו מספר שבועות היה ברור להם שמשהו רע קרה, מספר גילי. גיורא היה ילד ראשון, היה אחראי, והיה ברור שלו היה בחיים, היה שולח גלויה.

אבל אז, כשכבר החלו לאבד תקווה, קרה המקרה ששינה את חייהם. יגאל רינגר, חבר טוב של גיורא, הגיע הביתה לחופשה קצרה והחל מתעניין בשלום החבר'ה. כשאמרו לו שלא שמעו מגיורא כלום, הוא סיפר שראה אותו שבוע אחרי שהמלחמה החלה, ב־13 או ב־14 באוקטובר, שבוע לאחר שעקבותיו נעלמו כביכול. רינגר סיפר שכאשר נסע בכביש היורד למיתלה ראה את גיורא ליד הכביש. הוא לבש סרבל והחזיק בידו ג'ריקן מים ומגבת. הם הספיקו, הוא סיפר, להח־ליף ביניהם כמה מילים במשך שתיים־שלוש דקות. לדברי רינגר, גיורא סיפר לו שהוא השתתף בקרבות הבלימה ושהוא עומד לרדת שוב אל הקווים. רינגר נחקר פעמים רבות על סיפורו בעזרת פסיכולוגים ואפילו תחת היפנוזה, ותמיד עמד על דעתו. אבל גיורא היה עדיין נערר. ב־19 בפברואר 74' פורסמה בכל העיתונים תמונתו של מייזלר עם פנייה לכל חייל מילואים או סדיר שראה אותו מאז פרוץ המלחמה ליצור קשר עם המשפחה. העיתונים פרסמו כתבות על המק־רה, אך התעלומה לא נפתרה. לפני שנה, באזכרה, אמר רינגר לגיורא שהוא יודע שסיכך את חייהם ושהוא מתנצל. ומה אתה חושב על זה? שאלתי את גילי. "אני די בטוח שהוא לא ראה אותו", הוא אומר, "ושהתסריט השני, שהוא נהרג בלילה הראשון, נכון".

במשך חודשים רבים הוזמנו האם, האב והאח, להסתכל בצילומים של שבויים והרוגים שהגיעו מהגיזרה המצרית, במסגרת תעמולה נגד ישראל. באחד התצלומים, נראתה גו־פה ליד טנק. פניה זיהתה את גופת בנה. גילי הראה לי את התמונה, היא לא ברורה, אבל אמהות יודעות דברים כאלה. לאחר שנערכה בדיקה התברר שמספרו של הטנק שנראה בצילום הוא אכן מספרו של טנק הפאטון שגיורא היה נהגו. גיורא אמור היה להיות מצוות בהתחלה בטנק אחר, בטנק של עמרם מצנע, אבל החליפו את הצוות ברגע האחרון והו־בר גרם לבלבול. אחד מאנשי צוות הטנק, אלי זכאי, היה בשבי המצרי, וכששוחרר סיפר את שאירע.

בשלב מסוים, סיפר, פרש הטנק זחל והופרד מהכוח. בש־עות הלילה הם מצאו את עצמם מכותרים על ידי כוחות מצריים. הטנק חטף פגיעה ישירה בצריח. זכאי עצמו עף מהטנק ולא ידע מה קרה עם חבריו. הוא אמר שלפי דעתו מייזלר, שהיה נהג וישב עמוק בתוך הטנק, לא אמור היה למות מהפגיעה, ונתון זה ועדותו של רינגר גרמו לפרסום

המשך בעמ' 18 ◄

השכול, הקפה ומדיח הכלים

מי ראה אותו

כארבעה חודשים אחרי פרוץ המלחמה הפך סמ"ר גיורא מייזלר לנערך המפורסם במדינה. מאז פרוץ המלחמה לא שמעה ממנו משפחתו דבר. בשבוע הראשון, מספר גילי, אף אחד לא שמע מאף אחד דבר. אבל לאט־לאט זה קיבל גלויה, זה מכתב, ומגיורא כלום. גילי זוכר את אביו שולח לבנו מדי

"אמרתי למנהלת (החנות), בשיא הציניות, 'למה שלא תעשו ספלים עם תצלום החללי?' היא ענתה לי שזה רעיון מצוין, אבל יקר. 80 שקל לספל. אמרתי לה שזה לא סוף העולם, שמשפחה שכולה תשמח לשתות את הנס בבוקר בספל עם תמונה של הבן שמת, והיא אמרה שזה רעיון טוב"

גילי מייזלר. מישהו טען שראה את אחיו שבוע אחרי תחילת הקרבות • צילום: רלי אברהמי

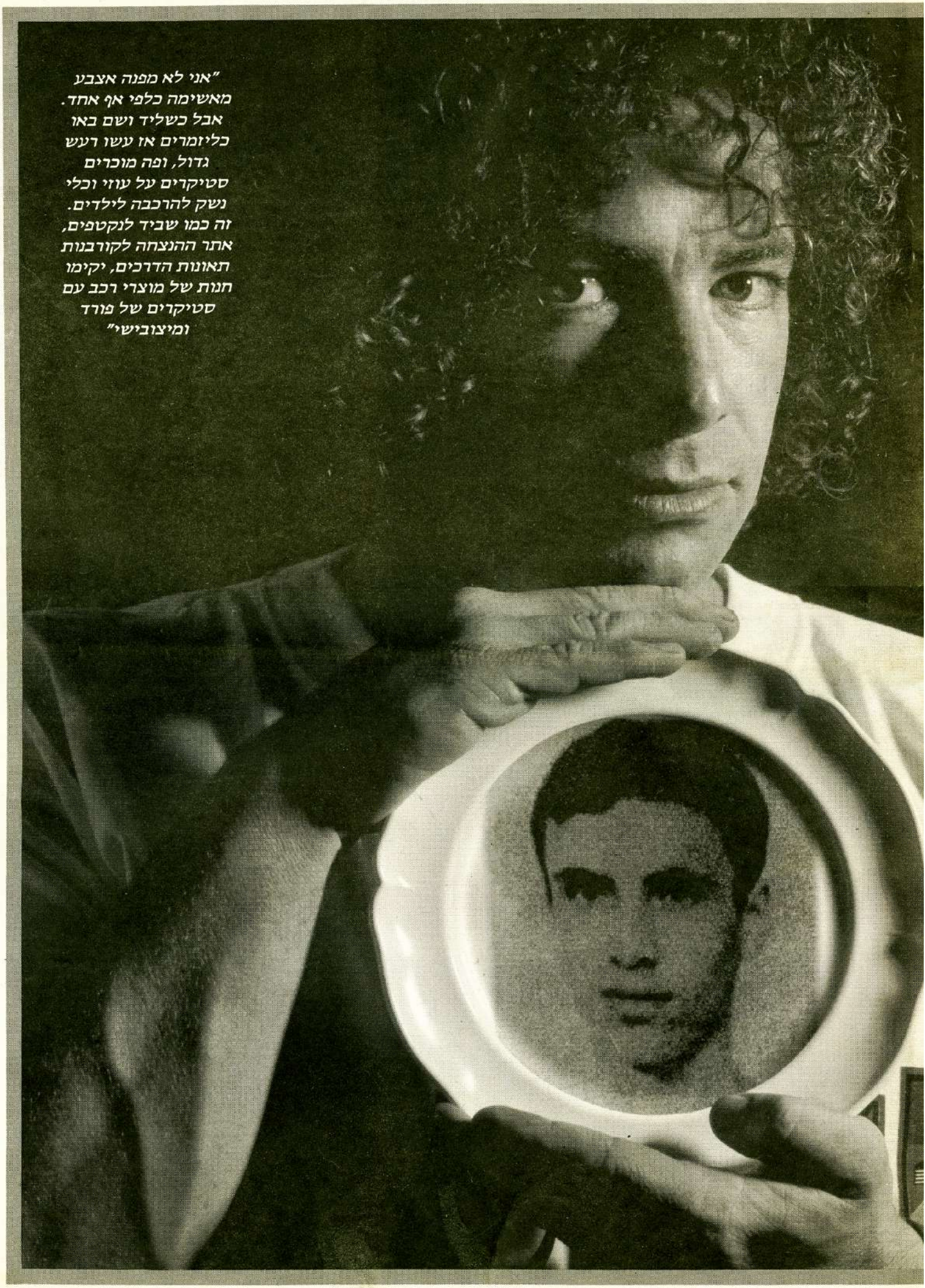

"אני לא מפנה אצבע מאשימה כלפי אף אחד. אבל כשליד ושם באו כליזמרים אז עשו דעש גדול, ופה מוכרים סטיקרים על עוזי וכלי נשק להרכבה לילדים. זה כמו שביד לנקטפים, אתר ההנצחה לקורבנות תאונות הדרכים, יקימו חנות של מוצרי רכב עם סטיקרים של פורד ומיצובישי"

צילום: רלי אברהמי

גילי מייזלר. אני מקריב קורבן בזה שאני חושף את עצמי ואת הסיפור

גילי מייזלר

המשך מעמ' 6

המודעה בעיתונים. אבל מייזלר כנראה הוצא מהטנק ונורה על ידי המצרים. או גם צילמו אותו. 21 חודשים עברו עד שהמצרים החזירו 39 גופות לישראל. הגופה האחרונה שזוהתה זו של גילי מייזלר. משפחת מייזלר, שקיבלה את ההודעה בקברה, לשם נסעו להתאוורר, חזרה לישראל להלווייה. ההורים מתגוררים היום בירושלים. הטנק של מייזלר נמצא במוזיאון המלחמה בקהיר.

א.ב. מניע דעה

סיפורו של גיורא מייזלר מצא את דרכו לספרו המפורסם של א.ב. יהושע "המאהב". בעמוד 10 של המהדורה הראשונה (במהדורות האחרות הוחלף השם מגיורא לבועז) כתב יהושע על הנעדרים, שאולי החליטו לא לשוב הביתה, החליטו לוותר על הקשרים הישנים וללכת למקום אחר. "למשל גיורא", הוא כתב, "שוב ושוב הוזרת בכמה עיתונים אותה מודעה תמוהה על גיורא שנעלם... מסתורין ממש... ואני אומר, מי יערוב להם שגיורא אינו יושב מגודל שיער בבגדים קלים על חוף ים רחוק בגמל של ארץ רחוקה מסתכל על הנוף הפתוח לפניו ולוגם משקה קל". משפחת מייזלר לא בעסה על הפרסום, אך תהתה מדוע יהושע לא ידע אותם. גילי שלח ליהושע הזמנה לתערוכה.

התערוכה של גילי מייזלר, "הנטייה להיתפס לפרטים", כוללת שלוש עבודות: קיר (X1 6 מטר) עליו הדפיס שישה עמודים, מפתח ערכים של הספר "שכול ואובדן בחברה הישראלית". יש שם ערכים כמו: הורים שכולים, הזדהות, המועצה הציבורית להנצחת החייל, נטישה, סיוטים, עבודת האבל וכדומה. את העבודה הזאת מכנה מייזלר "קיר השמות" והיא מוצבת במסדרון המוביל לחדר בו הקים מייזלר ויטרינה ובה מוצרים שנמכרים בחנות הנמצאת באתר ההנצחה יד לשריון בלטרון: כובעי מצחיה עם ציור של טנק המרכבה, חולצות, מערכות קפה עם סמל השריון ובצבעי החיל שכתוב עליהן: "כלי פורצלן, יופי על השולחן", טנקים להרכבה וסטיקרים, שעל אחד מהם מצויר תת מקלע עוזי ועליו הסלוגן המדליק "ישראל – עוזי DOES IT".

לצד המוצרים האומנטיים הציב מייזלר כלים עם תמונה של אחיו: ספל שפניו של אחיו הוטבעו עליו, צלחת, קנקן, וכלים שהוטבעה עליהם תמונת קיר השמות מאתר ההנצחה. העבודה השלישית נמצאת בחדרון קטן ובו יש רק מדיח כלים. זה המדיח הפרטי של מייזלר ואשתו. בהתחלה חשב לפתוח שולחן עם כלים מהאתר, כלים של גיורא. אבל עבר לרעיון המדיח, מאחוריו מסתתרת הכוונה להביא את האתר הביתה, להביא את הכלים הביתה, להחזיר את האבל למקום הפרטי, האישי, שם הוא צריך להיות.

הרעיון לתערוכה התחיל להתגבש אצלו עם הביקור הראשון באתר ההנצחה לחללי השריון בלטרון, לפני למעלה משנתיים. מייזלר: "נסעתי לירושלים, ריאיתי את הטנק הזה שלפתי לידי כל כך הרבה פעמים וההלטחי להיכנס. החניתי את המכונית ומיד הזדעזעתי כי ביקשו ממני בכניסה כסף, או חמישה שקלים. למשפחות שכולות זה אמנם בחינם, והם ביקשו ממני להראות תעודה, אבל לא היתה לי. לאבא שלי יש תעודת הורה שכול ממשרד הביטחון. כשנכנסתי לאתר קיבלתי כרטיס בו הם מודים לי על שתרמתי תרומה לאתר. איזו תרומה, הרי הם מחייבים אותך לשלם. היום הם לא נותנים כרטיס כזה, יש שם קופה רושמת. בראיון שקיימתי עם מנכ"ל האתר תא"ל (מיל') אריה קרן, הוא הראה לי ששלחו לכל אחת מהמשפחות כרטיס מגנטי שמוכיח שהם שייכים. אבל אחים שכולים לא מקבלים כרטיס כזה. אני לא קיבלתי, כנראה יש אחד לכל משפחה.

"נכנסתי לאתר ושמתי לב לדברים שצרמו לי אבל מאז שונו ותוקנו. הדבר הראשון ששמתי לב אליו היה קיר שמות גדול ממתכת, שעליו הודבקו באותיות שחורות שמות הנרגים. משמאלו עמדה מכונת משקאות. היום היא איננה. ליד שני סלעים גדולים משדות הקרב בסיני וברמת הגולן עמד פח זבל גדול. גם הוא סולק. ויש שם גם גלגר, מין כספומט שמוציא תדפיס עם תצלום החלל שאתה מבקש ופרטים עליו. זו עבודה רצינית שאין לי טענות נגדה, אבל בפעם הראשונה שהדפסתי את שמו של גיורא, נרשם על המסך, על תמונת רגל ישראל, מרפסת אינה פעילה.

"הסתובבתי באתר. יש חדר עם רגמי טנקים ותערוכת טנקים והכל בתנופת בנייה עד היום. זה הולך להיות פארק טנקים. אפשר להשכיר את המקום לאירועים פרטיים ותלמידי כיתות ז'-ח' באים לעשות שם בר-מצווה. באותו ביקור הקופאית אמרה לי ששבת זה יום חזק, שיש גזלנים בחוץ ומשפחות שעושות פיקניקים. בביקור השני והשלישי שלי אמרו לי שבקרוב תהיה חנות. לא האמנתי, אבל בביקור הרביעי היתה חנות. בהתחלה חשבתי שאני לא נורמלי, שאני סתם נתפס לפרטים, ומכאן שם התערוכה. אבל הבאתי למקום חברים שלי והם חשבו כמוני וגם אחרים שסיפרתי להם. כשנכנסתי לחנות נדהמתי. הסתובבתי די המום בין הטנקים להרכבה, הכובעים והחולצות וכלי האוכל והכל במחירים גבוהים, בין השמן לניקיון הרובים למטליות. היה שם אפילו יין, כי הם החליטו להתחרות במגזר השתקנים, עם לוגו של האתר וציטוט מתהילים, 'ויין ישמח לבב אנוש', והכתובת 'ברעות שריונאים'".

– קנית משהו?

"הוצאתי שם איזה 600-700 שקל לתערוכה. אני מקווה שהם ייתנו לי להחזיר את המוצרים אחר כך".

– אין הנחה לאח שכול?

"לא. בכלל לאחים שכולים אין שום הטבות שיש ליתר מים, וזה בסדר מבחינתי וצודק. רק טיפול פסיכולוגי אני חושב שהמדינה צריכה לממן לי, ואני נמצא במגעים בעניין עם הגורמים הנוגעים בדבר. ליתומים מממנים טיפול כזה ולא צריכה להיות הפרדה. מותו של אחי גרם לי לפחד כל הזמן מהמוות; להיות מודע לפחד הזה ובו בזמן להסתגל לאובדן. עוד לפני שהיו לי אשה וילדה, כבר הייתי מוכן לזה שהן ימותו ולזה שאני אתגבר על זה".

– מה יש לך בעצם נגד האתר, בלפי מי אתה מפנה אצבע מאשימה?

"אני לא מפנה אצבע מאשימה כלפי אף אחד. אבל כש-לידיושם באו כליזמרים אז עשו רעש גדול, ופה מוכרים סטיקרים על עוזי כמו בתשדירי הבחירות של לוינגר ומצגים טנקים ומוכרים כלי נשק להרכבה לילדים. זה כמו שביד לנקסטפים, אתר ההנצחה לקורבנות תאונות הדרכים, יקימו חנות של מוצרי רכב עם סטיקרים של פורד ומיצובישי. אני בעצם כן מפנה אצבע מאשימה, לא לצה"ל, אלא למי שנתן את המקום בידי צה"ל, כאילו שלא מספיק שהוא לקח את אחי".

– זה נשמע לי קצת ילדותי לומר שצה"ל לקח. היתה מלחמה ואחיך מת.

"נכון, אני מסכים. הם עושים את מה שהם יודעים לעשות. אבל אני מצפה ממקימי אתר הנצחה שיראו את העצב, את האבל ואת האובדן. כשראיתי את קיר השמות חשתי סימפטיה ואהבה, ויש לזה ערך חינוכי חשוב שיוצר הזדהות עם הכאב. שיעשו כנסים והרצאות בנושא, אבל לא פארק שעשועים עם אטרקציות. באיזשהו שלב חשבתי לקרוא לעבודה 'אחי'לה בוא ללונה פארק'. בפעם הראשונה שנכנסתי לחנות שם אמרתי למנהלת, בשיא הציניות, וכשאני מדבר בציניות אנשים לא מפספסים את זה בדרך כלל, 'וואללה, תגידי לי, למה שלא תעשו ספלים עם תצלום החלל?' היא אמרה לי שזה רעיון מצוין, אבל יקר. שאלתי אותה כמה יקר, והיא אמרה לי שאולי 80 שקל לספל. אמרתי לה שזה לא סוף העולם, שמשפחה שכולה תשמח לשתות את הנס בבוקר בספל עם תמונה של הבן שמת, והיא אמרה שזה רעיון טוב. אבל הם לא אימצו אותו. בסוף אני עשיתי את זה. הם מוכרים שם בחנות גם ראש דשא וקסטות וידיאו. כשסיפרתי את זה לניר (נאדר) וארז (חרודי), חברים שלי, הם אמרו שאני חייב לפתוח שם חנות מתחרה ולמכור מחזיקי מפתחות עם השם של גיורא. החלטתי נגד כי לא רציתי למקד את תשומת הלב בעניין הכלכלי ולא רציתי לפגוע במשפחות שכולות".

– אתה חרי יודע שמנהלי האתר עשו את הדברים מתוך כוונה טובה. לא בציניות.

"בזה אני בטוח. להנציח זו כוונה טובה, אבל הם משתמשים בהנצחה. לפעולת ההנצחה יש פוטנציאל להלל את המלחמה ופוטנציאל להציג את הפן היותר עצוב שלה והפחות הירואי. היותר פרטי והכואב והטרגי יותר. בקומפלקס שבנו בלטרון אין מקום להזיל דמעה. אחרי שהצטלמת על הטנק, היית בחנות ושתית יין כדי להיטיב את לבך, אחרי כל זה לא תזיל דמעה ליד קיר השמות".

– להורים שכולים רבים חשוב שיראו להם למען מה בנם מת. שהוא היה גיבור.

"זה נכון, אבל יותר ויותר אתה רואה את הפן האחר. הרוב באמת מחפשים את הצד הפטריוטי, כדי להסביר לעצמם למה קרה מה שקרה. אבל יש גם אחרים רומזים מדי. התעכשיו הוא היא חוב לעצמי".

– גיורא, לדעתך, מתחפך בקברו למראה האתר בלטרון?

"אני בטוח שכן. בחור ביטניק עם שיער ארוך שקרא את 'העולם הזה'. אני בטוח שכן".

– היא היה מעדיף את סעולתך?

"אני חושב שכן".

– מקווה שכן?

"לא, זה לא חוב לגיורא. זה חוב לעצמי".

– גם אתה מנצל את האבל, את היותך אח שכול, לצורך פרסומך האישי. בהפוך על הפוך, גם אתה מתפרנס ממות אחיך. בדיוק כמו שארז חרודי התפרנס ממות אביו. רק שהוא הודה בזה בשמה של התערוכה.

"בצורה כנה וישירה אני אומר לך, שאני מקריב קורבן בזה שאני צריך לחשוף את עצמי ואת הסיפור, והיתה לי התלבטות גדולה אם לשים ספל של גיורא בתערוכה. אני חושב שגם מי שלא שייך למשפחת השכול יכול לעשות את זה. זה לגיטימי. הרעיון הראשון היה לקרוא לתערוכה 'מתפרנסים ממות אחי', כי זה יותר חזק בעיני. אני התפרנסתי ממות אחי ברחמים עצמיים, רציתי שכולם יידעו, וזה עזר לי עם בחורות. אבל אני ווזם על כך שאחרים מתפרנסים ממות אחי, ואני לא מתכוון לרווח אישי, כי כל הכנסות האתר אינן נכנסות לכיס פרטי אלא לעמותת השריון. אני מתכוון לאספקט הפוליטי של זה, להפקעה של האבל ממני. אולי זה קשור גם לדעות האישיות שלי, שההנצחה כפי שהיא נעשית היום מתנגשת איתן. בין יום הזיכרון ליום העצמאות יש דקה של אבל. בין קיר השמות ליין, אין פאוזה".

– מה ההורים שלך אומרים על כל זה?

"אני לא ידעתי את זה, אבל לפני שש שנים הם הפסיקו ללכת לשם. אבא שלי אמר שזה נהיה פומפוזי מדי, וזה הפתיע אותי, אני חייב לומר לך".

– ניר נאור וארז חרודי השפיעו עליך?

"הרעיון לא בא מהם, אבל היה דיאלוג. אני מעריך אמנות פוליטית".

– תישאר עם הרבה בלים שמוטבע עליהם פרצופו של אחיך, תשתמש בהם?

"הגזמת".

התערוכה תוצג מיום שישי ועד ה-9 בדצמבר בגלריה לימבוס, מקלט בגינת בן-יהודה 161/159, תל אביב. במקום תוצג בו בזמן גם תערוכתה של טל בן-צבי, "לול 94".

תגובות

תת-אלוף (מיל') אביגדור קהלני, יו"ר ועדת ההנצחה של האתר בלטרון:

"יש לנו אלפי חללים, ולא ניתן להגיע לרמת הנצחה אישית, אבל עושים הכל כדי שיהיה. יש מחשב שפולט את פרטי החלל, סיפור חייו ונפילתו, על מגילת קלף. זה מאוד אישי, ואין אף מקום אחר כזה באר. בשלב הבא נאסוף כל תומר שההורים ירצו לתת, חוברות זיכרון שעשו, למשל, ונעשה חדר מיוחד שה' תומר יעמוד בו על המדפים. בכל העולם יש רק שמות על כביש. אני ממשפחה שכולה, רבים מחברי נהרגו במלחמות, ואני רוצה מקום שוקק עם סיפורי קרבות ומורשת קרב, כדי שבני 17 לפני גיוס יוכלו לבוא ולל' מוד".

– מייזלר טוען שיש אווירת פארק במקום. כתוצאה שכול, זה לא מפריע לך?

"לצנחנים ולטייסים יש אנדרטה שעומדים לידה, ובאים לשם פעם או פעמיים בשנה. כשיש תערוכת נשק גדולה או באים אלפים ועומדים ליד קיר השמות, ומתאחדים עם הזוכרים. אם לא היו כל הדברים האלו, או לא היו באים. אתה צריך לתת לאנשים סיבה לבוא לפתוח תקוה. לא יבואו סתם. הטנקים גורמים לאלפי בני נוער להגיע, ומי שרוצה רק להתייחד אז יש אצלנו פינות התייחדות יותר מבכל עיריה, וספריה שאפשר לשבת שם שעות ולהתייחד".

– מה אתה חושב על החנות?

"על-הכיפאק. זה גורם לאנשים אושר לקנות כובע עם סמל החטיבה שלהם. אם גרמתי לאבא מחטיבה 7 לבוא עם הילדים שלו לכאן, וכולם יוצאים עם כובע, אז גרמתי לו נאווה. החנות עוסקת במורשת קרב. הספר שלי באנגלית נמכר שם במאות עותקים. אוטובוסים של תיירים מגיעים למקום, וקונים דברים המספרים על ההיסטוריה של העם".

תת-אלוף (מיל') אריה קדן, מנכ"ל עמותת השריון:

"אחד המוטיבים העיקריים של המקום הוא ההנצחה, אבל זה לא רק אתר זיכרון. יש פה מכלול שלם של דברים כמו מוזיאון, אמפיתיאטרון, פארק התחבות, אלף דברים".

– אטרקציות.

"זה עדיין מצומצם יחסית למה שדובר שיהיה במקום. דיברו על מדרשה. יש שרטוטי מבנים, שהיום אנחנו רק מנסים להתקדם לזה. והרוב המכריע של ההורים דוחפים לכיוון הזה. אנחנו קושרים את הישן עם החדש, רואים מהמקום את קברי המכבים, זה עמק איילון, אנחנו נותנים את היבט הגבורה והנחישות, וזה רק מוסיף לעניין הנופלים והנצחה, הם מחזקים זה את זה. זה מייצג הכי נכון את אלו ששילמו בחייהם, ולמה שילמו. זה משרת את הנושא יותר מהתחבטות מול האנדרטה בהר הטייסים, שם עושים טקס נקודה".

– אולי גדלתם מדי?

"לחיל האוויר יש מוזיאון נפרד, ואת האנדרטה בהר הטייסים בנפרד, ואני חושב שהם מצטערים על זה. לצנחנים יש אנדרטה, ועם כל הכבוד, לשם לא באים כל כך הרבה אנשים. אנחנו חרוג עולמי. אבל אם גילי מייזלר מרגיש אחרת, אז זו דעתו ואני מכבד אותה".